بەهاری عەرەبی و تارماییەکانی ئیخوان موسلیمین

هاشم سالح
لەعەرەبییەوە: شوان ئەحمەد

"مشاری ئەلژایژی" هاوکارم لێرەداو لەم ڕۆژنامەیەدا بەتایبەت، باسی لە بەهاری ئیخوانی کردبوو لەبری بەهاری عەرەبی. من بۆخۆم پێموایە تارادەیەکی زۆر ڕاستی پێکاوە، چونکە دوای سەرکەوتنی ئیخوان لە تونس لە میسریش سەرکەوتن و، لە لیبیاش بەمسۆگەری دەیبەنەوە دواتریش لەوانەیە لە شوێنەکانی دیکەش هەمان شت دووبارەبێتەوە ئەم هەموو سەرکەوتنانەی ئیخوان بۆچی؟ لەکاتێکدا ئەوان دەستیان لە بەرپاکردنی شۆڕشەکاندا نەبوو، بەڵکو ئەو گەنجانە کردیان کە لەمۆدێرنەو نوێبوونەوەوە نزیک بوون؟ ئیخوان چۆن هەر بەتەریی بەروبومی بەهاری عەرەبییان چنییەوە؟ ئەم خەڵاتەیان لە ئاسمانەوە چۆن بۆ هاتەخوارێ؟

"سپینۆزا"ی فەیلەسوف دەیوت: (مەسەلەکە ئەوەنیە بگرین یان بخەنین، بەڵکو ئەوەیە تێبگەین). "هیگل"ی فەیلەسوفیش دەیوت: (هەرچی واقعی بێت، ئەقڵانیە). کەواتە ڕوداوێکی گرنگی لەم جۆرە ناشێت هەرەمەکی و هەوانتەبێت، بەڵکو دەبێت هۆکارگەلێکی بابەتی لەپشتەوەبێت.. لێرەدا هەوڵدەدەین ئەو هۆکارانە دەستنیشان بکەین.

دژایەتیکردنی ئیخوانەکان لە ڕابردووداو لەوانەش ئیخوانەکانی تونس، کارێکی ڕەوابوو پاساوی خۆشی هەبوو، لەبەرئەوە دەمارگیرو توندرەوبوون و دژایەتی دیموکراسی و تێکرای بەهاکانی سەردەمی مۆدێرنەیان دەکرد

یەکەمین هەڵبژاردنی ئازاد لە مەڵبەندی یەکەمین سەرهەڵدانی شۆڕش و ڕاپەرینەکانی وڵاتانی عەرەبیدا کە تونسە، زۆرینەی کورسیەکان بۆ (ئیخوان)بوو، کە بزوتنەوەکەیان ناوەناوە (نەهزە). بەڵام ئاخۆ سەرانی ئەمڕۆی (نەهزە) هەر هەمان سەرکردەکانی دوێنێ بزوتنەوەی (تەوحیدی ئیسلامی)ن؟ ئایا بەدرێژایی سی ساڵ لە خەبات و نەهامەتی و گوزەران لە وڵاتانی دیموکراسی ئەوروپیدا، نەگۆڕاون؟ ئایا سەیری چواردەوری خۆیان نەکردووە تابینن چۆن چۆنی لە ئینگلتەراو فەرەنساو ئەلمانیادا حوکمرانی دیموکراسی دەکرێت؟ بە ئەقڵدا دەچێت هیچ سودێکیان لە ئەزموون و تێکەڵبوونیان بە کلتوری دیکە نەبینیبێ؟

سەبارەت بەتونس، کەم تا زۆر هەمووڵایەک گەشبینن. ئەمەش ئەوە ناگەیەنی کە بزاوتی ئیسلامی لەوێ توندرەو بگرە تیرۆرستیش نەبووە، بەتایبەت لە هەشتاکانی سەدەی ڕابردوودا، بەڵام دوای ئەوە گۆڕان و بەرەوپێشچون و ڕۆشنفکربوون. کێ لەئێمە نەگۆڕاو تازەنەبووەوە، دوای کۆچکردنی بۆ وڵاتانی پێشکەوتووی ئەوروپاو ژیانکردن لەوێدا بۆ چەند ساڵێک؟

کەواتە دژایەتیکردنی ئیخوانەکان لە ڕابردووداو لەوانەش ئیخوانەکانی تونس، کارێکی ڕەوابوو پاساوی خۆشی هەبوو، لەبەرئەوە دەمارگیرو توندرەوبوون و دژایەتی دیموکراسی و تێکرای بەهاکانی سەردەمی مۆدێرنەیان دەکرد. بەڵام بۆچی دەبێت لە ئێستادا دژایەتی بکرێن، ئەگەر گۆڕابن و بەهاکانی مۆدێرنەیان قبوڵبێت و دان بەفرەیی و پلورالیستیدا بنێن و دەستبەرداری توندوتیژی بووبن و دیموکراسیان کردبێتە بەرنامەو دەوڵەتی مەدەنیش ئامانجیان بێت؟

ئەو ململانێ دژوارو پڕ نەهامەتیەی نێوان ئیخوان و لیبراڵە عەرەبەکان، بەدرێژایی پەنجا ساڵی ڕابردوو، خێری

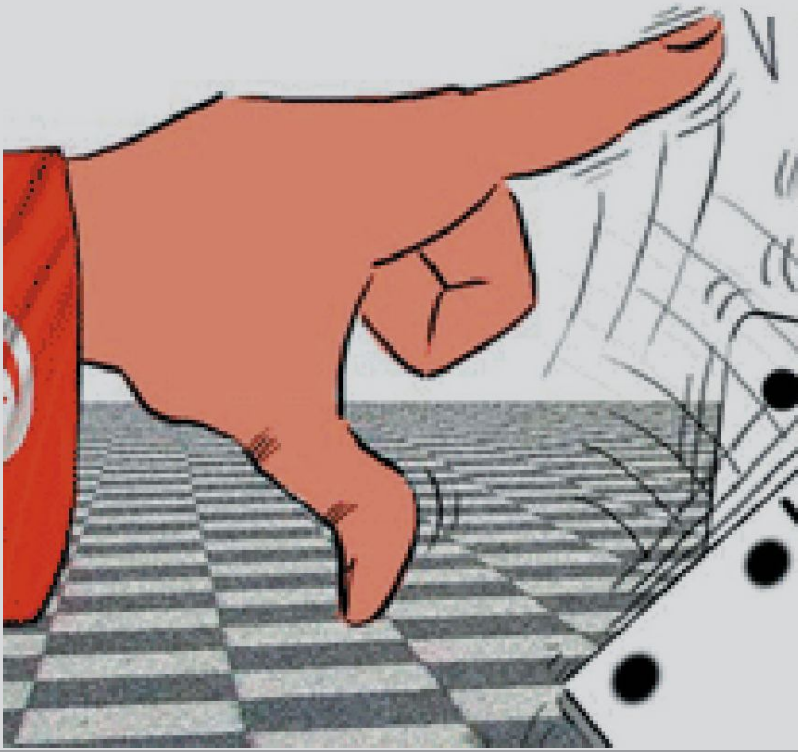

بۆ هەردوولایان تێدابوو، سەرەڕای هەموو ئەو تیرۆرو کوشت و بڕەی لە هەردوولاوە روویدا.

دەبێ ئەوە بزانین کە بزاوتی ئیخوان موسلمین پێشترو لەلایەن ناسیۆنالیزمی عەرەبی و ئایدیۆلۆژیای سۆیالستی و جیهانی سێهەمەوە کە دژ بە ئیمپریالیزم و کۆلۆنالیزم بوون، چەوسێنراوەتەوەو سەرکوتکراوە. لە رابردوودا ئیخوان وەک تابورێ پێنجەم سەیرکراوە کەدەستی لەگەڵ کۆنەپەرستانی عەرەب و خۆرئاوادا تێکەلبووە.

هەنوکە مێژوو تۆڵەی خۆی دەکاتەوەو ئیخوان بەوپەڕی هێزو شکۆوە دەگەڕێتەوە ناوکایەکە. ئەمەش دوای ئەوەی ئایدیۆلۆژیای مۆدێرنەو نەتەوایەتی و سوسیالیزم راستگۆیی خۆیان لەدەستداو کەس باوەڕیان پێناکات، هۆکارەکەشی ستەم و گەندەڵی رژێمە دیکتاتۆریەکانە کە گوفتارو کرداریان ئاسمان و رێسمان لێکەوە دوورن.

سەیری دۆخی ناهەمواری پارتە ناسیۆنالیستە عەرەبیەکان بکە (چ بەعس چ ناسری)، هەروەها بروانە پارتە مارکسی و کۆمۆنیستەکان. ئەوانیش لەدوای لەبەریەک هەڵوەشانی یەکیەتی سۆڤیەت و ڕمانی دیواری بەرلین و گرتنەبەری نمونەی دیموکراسی خۆرئاوایی لەلایەن ئەوروپای خۆرهەلاتەوە، راستگۆییان لەدەستداو متمانەیان نەما.

کەواتە لەوەها بارودۆخێکدا دەنگدەری عەرەب یان موسڵمان دەنگ بەکێ بدات؟ لەکاتێکدا لە گۆڕەپانەکەدا تەنها رێکخراوە ئایینیەکان ماون. دەنگدەری ئێمە هیچ چارەیەکی نەماوە، جگە لەوەی دەنگ بەو ئایدیۆلۆژیایە بدات کە بەقولی بەناو شوناس و مێژوویدا رۆچووەو زۆر لە قەناعەت و بیروبۆچوونیەوە نزیکە.

لەبەرئەوەیە ئیخوانەکان لەهەموو جێیەک هەڵبژاردنەکان دەبەنەوە، وەک چۆن پێشتر بزاوتە شیعەکان لە ئێران و عێراق بردیانەوە.. بێگومان مایەی شەرم و خەجاڵەتیە رۆشنبیری نوێی عەرەب بەم هەلومەرجە دەچڵەکێ و بەلایەوە سەیربێت. بۆچی وادەڵێم؟ لەبەرئەوەی دەچڵەکێن بەڵگەی ئەوەیە کە چەند بێئاگایە لەواقیعی خۆی و لەسەنگ و قورسایی مێژووی کەلەپووری ئاینی.

ئیخوانەکان و ئیسلامیەکان بەگشتی هەمان ئەو فەرهەنگی زاراوە ئاینیە بەکاردێنن کەسەدان ساڵە خەڵک و خوا بەکاریدێنن و بەتەقدیسەوە سەیری دەکەن

ئەوە بۆچوونێکی ساویلکانەبوو پێیوابوو ئەو گەنجە لیبرالانەی شۆڕشیانکرد لەتونس و میسر، بەروبوومی شۆڕشەکە ئەوان دەیچننەوە. واقیعی حال دەیسەلمێنێ ئیسلامیەکان بەهێزترن و جەماوەریان زیاترە. ئەوان پەنا بەهێزو دەسەڵاتی خوا دەگرن و ئەمەش دڵنیایی بەخەڵک دەداو دەتوانن لە هەر مێزگردێکی تەلەفزیۆنیدا لیبرالیەکان بێدەنگ بکەن، بەرلەوەی ورتە بکەن و دەمیان بکەنەوە. هێندە بەسە کارەکتەرێکی ئیخوان دەمبکاتەوەو بیسمیلا بکات، بۆئەوەی کۆنترۆڵ بکات و بێدەنگت بکات. بەڵام تۆ قسەکانت بە بیسمیلا دەست پێناکەیت، لەترسی ئەوەی پێت نەڵێن کۆنەپەرست یان دواکەوتوویت!..

ئیخوانەکان و ئیسلامیەکان بەگشتی هەمان ئەو فەرهەنگی زاراوە ئاینیە بەکاردێنن کەسەدان ساڵە خەڵک و خوا بەکاریدێنن و بەتەقدیسەوە سەیری دەکەن. هاوکات ئیخوانەکان خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی و ئابوری پێشکەش بەچین و توێژە هەژارەکان دەکەن، ئەویش بەهۆی ئەو پارە بێشومارەی لەهەندێ لە وڵاتانەوە پێیان دەگات. بەڵام ئاخۆ خۆرئاوا بەیەک فلس کۆمەکی بە پارتە عەلمانییەکانی تونس کردووە؟ ئایا ئێمە کەلافی لیبرالیزم و عەلمانیەت لێدەدەین، بەناخی گەل و نەتەوەکانی خۆمان ئاشناین؟ ئایا لە خۆمان دەبورین و دادەبەزینە ئاستی ئەوان؟ ئێمە خۆمان بەگەورەتر دەزانین و خەریکی ریزکردنی ئەو تیۆریا فەلسەفیە ئاڵۆزانەین کە خۆشمان سەری لێدەرناکەین! ئیخوان ساڵانێکی زۆر لەڕێی تیرۆرو توندوتیژی و غافلکوژیەوە، لەهەولی ئەوەدابوون بگەنە دەسەلات، کەچی وا لە ئێستاداو لەڕێی سندوقەکانی دەنگدانەوە، کورسی حوکمرانی هاتە بەردەستیان!.. ئایا دوای ئەمە نابنە دیموکراسی؟ عەشقی دیموکراسی نابن و نابێتە دلخوازیان؟ ئیدی دیموکراسی تەکفیر ناکەن و پەلاماری نادەن و ناڵێن ئەمە داهێنراوی خۆرئاوای گومرایە؟

دیموکراسی ئاوایە (تیرێکی دوودەمە)، جار هەیە بۆتۆیەو جارهەیە لەدژتە. چەند سەختە دەستبەرداری دەسەلات بیت، دوای ئەوەی چەشەتکرد!

بابیبنین بزانین لە هەڵبژاردنی داهاتوودا چی ڕوودەدات؟

گەر هاتوو دۆڕاندیان. بزانین بوونەتە دیموکراسی راستەقینەو ئامادەی دەستاودەستکردنی دەسەڵاتن، یاخود پەنادەبەنە بەر هەڕەشەو چاوسورکردنەوەی ئاشکراو نهێنی، بۆئەوەی دەسەڵاتیان لەدەست نەچێت.

لەهەموو حاڵەتێکدا نابێت وەک بەتەواوەتی کۆنترۆڵی شانۆی سیاسی بکەن، ئەمە مەترسیەکی گەورەیەو پێویستە وریاییبین، چونکە لەوانەیە ببێتە مایەی تۆتالیتاریەتێکی تیۆلۆژی و ببێتە ئەلتەرناتیڤی تۆتالیتاریەتی عەلمانی ئەو رژێم و دەسەلاتانەی سەرەونگوم بوون.

دوای هەموو ئەم ئەزموونە دیموکراسیە قەشەنگانە، ئایدیای حاکمیەت یان تیۆریای ویلایەتی فەقیە چی بەسەردێت؟ ئایا ئیسلامیەکان دەستبەرداری نابن و فەلسەفەی سیاسی مۆدێرن پەسەند ناکەن، ئەو فەلسەفەیەی دەڵێت: (میللەت بەدەنگدانی ئازادی خۆی سەرچاوەی سەروەری باڵاو مەشروعیەتی هەموو دەسەڵات و حوکمڕانیەکە)؟

ئەزموونی هەڵبژاردن و دیموکراسی کاریگەری زۆر جێدێڵێت. واقعی ڕۆژانە فیکریش دەگۆڕێت، واتە هەر بەتەنها فیکر واقیع ناگۆڕێت و کاریگەری لەسەر جێناهێڵێت. دیالەکتیکێکی داهێنەرانە هەیە کە فیکرو واقیع پێکەوە دەبەستێتەوە.

دواجار دەڵێم: (ئەو قسانەی پێشوم بەومانایە نیە پێموابێت ئەم قۆناغەی ئیخوان موسلمین کۆتایی مێژوو بێت. ئەوەی هەنوکە دەیگوزەرێنین بریتیە لە قۆناغێکی ئینتیقالی، بەرلەوەی میللەت هۆشیاربێتەوەو لێکدانەوەی ڕۆشنگەرانە بۆ ئاین بەسەر لێکدانەوەی کۆنی سەدەکانی ناوەڕاستدا سەرکەوێت. ئەوکات خۆری ئازادی هەڵدێت و هەرکەسەو قسەی خۆی دەبێت).

سەرچاوە:
شرق الاوسط، ئەیلولی 2011.